

ТЕМА 12.1

ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА

1. Фіскальна політика: сутність та інструменти.
2. Дискреційна фіскальна політика.
3. Автоматична фіскальна політика.
4. Фіскальна політика з урахуванням пропозиції. Крива Лаффера.

1. Фіскальна політика: сутність та інструменти.

Фіскальна політика - це сукупність фінансових заходів держави щодо регулювання витрат і доходів бюджету з метою цілеспрямованого впливу на обсяг національного виробництва на рівень безробіття та інфляції.

Інструментами фіскальної політики є:

- державні витрати (Gexp) здійснюються за рахунок коштів державного бюджету,
- валові податки (AT) - джерело доходів державного бюджету,
- балансування (узгодження) державних витрат та доходів державного бюджету.

Елементи структури державних витрат (G_{exr})

- державні закупівлі (G), складовими яких є:
 - державне споживання (C_g),
 - державні інвестиції (I_g),
- трансфертні платежі (TR),
- витрати з обслуговування державного боргу (G_{debt})

Основні інструменти фіскальної політики (за Кейнсом):

- зміна державних закупівель (ΔG) – безпосередньо впливає на сукупний попит і ВВП,
- зміна чистих податків (ΔT) (що охоплює два інструменти - зміну валових податків (ΔAT) та зміну трансфертних платежів (ΔTR)) - впливає на сукупний попит і ВВП опосередковано через зміни у споживанні.

Види фіскальної політики за бажаним результатом:

- політика фіскальної експансії (стимулююча) - застосовується для покращання економічної кон'юнктури шляхом стимулювання сукупного попиту та/або сукупної пропозиції (як складова антикризової політики).
 - Для стимулювання уряд може:
 - збільшувати державні закупівлі ($+\Delta G$),
 - збільшувати трансфертні платежі ($+\Delta TR$)
 - зменшувати податки ($-\Delta AT$).
- політика фіскальної рестрикції (стримуюча) - здійснюється в умовах інфляційного зростання, коли спостерігається «перегрів» економіки (як складова антиінфляційної політики).
 - Для стримування уряд може:
 - - зменшувати державні закупівлі ($-\Delta G$),
 - - зменшувати трансфертні платежі ($-\Delta TR$),
 - - підвищувати податки ($+\Delta AT$).

За характером впливу на економіку фіскальних інструментів розрізняють:

- **дискреційну фіскальну політику**, в межах якої зміна державних видатків і податків здійснюється на підставі спеціальних рішень уряду і парламенту, насамперед, пов'язаних із змінами у бюджетно-податковому законодавстві країни стосовно переліку податків, податкових ставок і податкових пільг, соціальних виплат тощо,
- **автоматичну фіскальну політику** – реалізується без змін законодавства і стосується лише податків і трансфертів, які є функцією від сукупного доходу, тому можуть змінюватися в автоматичному режимі в разі його зміни, що залежить від фази економічного циклу.

2. Дискреційна фінансова політика

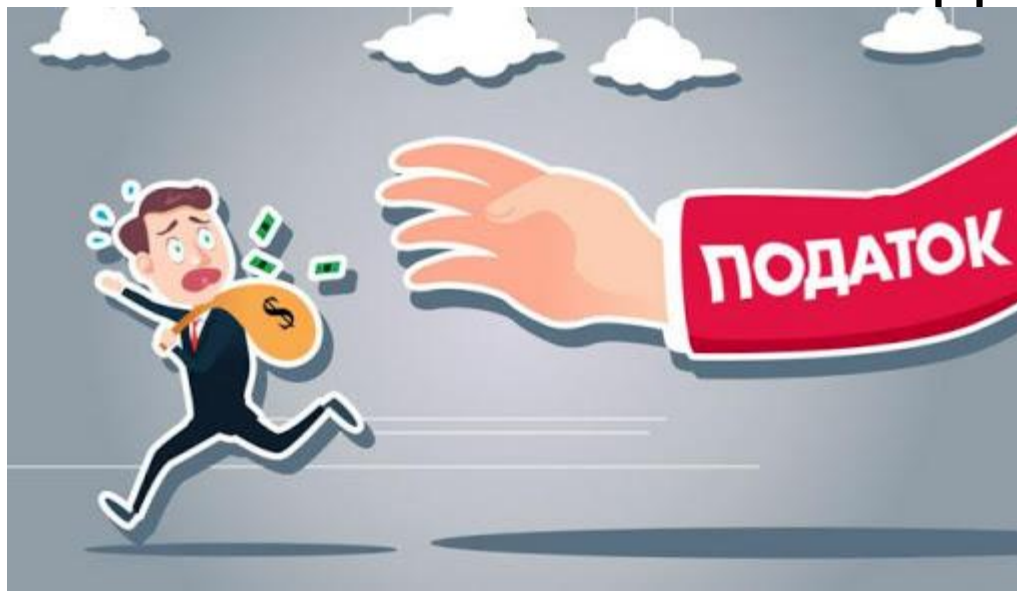
Дискреційна (одномоментна) фіскальна політика - це

цілеспрямована маніпуляція витратами і доходами державного бюджету, яка здійснюється на підставі спеціальних державних рішень (парламенту, уряду).

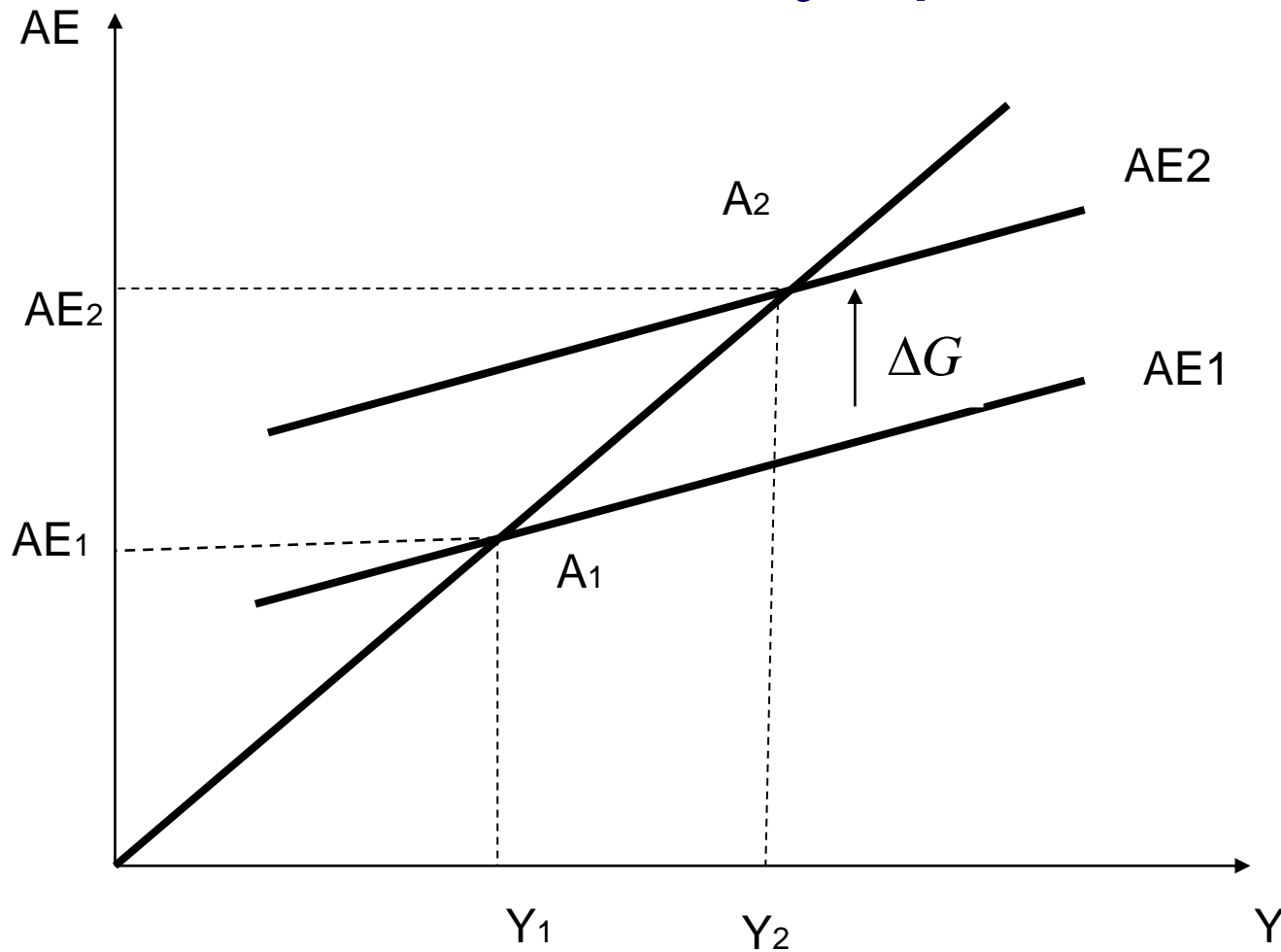
Суть дискреційної політики полягає у встановленні податкової політики (перш за все ставки оподаткування) та суми державних закупок. Дія цих параметрів на економіку достатньо стабільна.

Вплив державних закупівель на рівноважний ВВП.

- В короткостроковій перспективі заходи бюджетно-податкової політики супроводжуються ефектами мультиплікаторів державних витрат, податків і збалансованого бюджету.

Вплив державних закупівель на ВВП у “кейнсіанському хресті”

1. Уряд збільшив державні закупівлі (ΔG), що означає збільшення автономних витрат.
2. Зі зростанням автономних витрат на ΔG крива сукупних фактичних витрат переміщується вгору від E_1 до E_2 .
3. Внаслідок змін автономних витрат рівноважний ВВП зростає від Y_1 до Y_2 .
4. Приріст ВВП (ΔY) є більшим, ніж приріст державних закупівель (ΔG), тобто $\Delta Y > \Delta G$.

Висновок: державні закупівлі впливають на ВВП прямо пропорційно та мультиплікативно, а відношення $\Delta Y / \Delta G$ є мультиплікатором витрат (μ_e).

Сукупні державні видатки PE мають такий склад:

$$PE = CG + Tr + i \cdot DG + IG$$

CG – державне споживання (державна закупівля товарів для поточного споживання, зарплата працівників державного сектору);

Tr – трансфертні платежі приватному сектору (страхування по безробіттю, пільги, субсидії, допомога малозабезпеченим);

$i \cdot DG$ – процентні платежі (обслуговування внутрішнього і зовнішнього державного боргів);

IG – державні інвестиції;

CG, Tr, $i \cdot DG$ – поточні державні видатки (видатки бюджету на фінансування підприємств, установ, органів державного управління і заходів соціального захисту населення).

IG – капітальні державні видатки (видатки бюджету на фінансування інвестиційної діяльності).

Мультиплікатор видатків розраховується за формулою:

$$\mu_e = \frac{1}{1 - MPC(1 - t)} \quad \text{або} \quad \mu_e = \frac{1}{MPS + MPC \cdot t}$$

, де t – граничний коефіцієнт податків, який показує зміну податків при зміні доходу як податкової бази.

Мультиплікатор показує
наскільки зростає рівноважний
рівень доходу в закритій
економіці в результаті
зростання не тільки
державних, але й будь-якого з
автономних витрат на
одиницю.

1. Мультиплікатор витрат у змішаній закритій економіці залежить від граничної схильності до споживання та граничної податкової ставки.

2. Мультиплікатор витрат у змішаній закритій економіці є оберненим до вилучень з економіки у вигляді заощаджень (S) та податків (T).

Вплив державних закупівель на ВВП

- $\Delta Y = \Delta G \cdot \mu e$
- ΔY – зміна ВВП,
- ΔG – зміна державних закупівель,
- μe - мультиплікатор державних закупівель.
- Мультиплікатор державних закупівель показує у скільки разів приріст ВВП є більшим, ніж приріст державних закупівель.
- Він визначається як мультиплікатор витрат для змішаної закритої економіки.

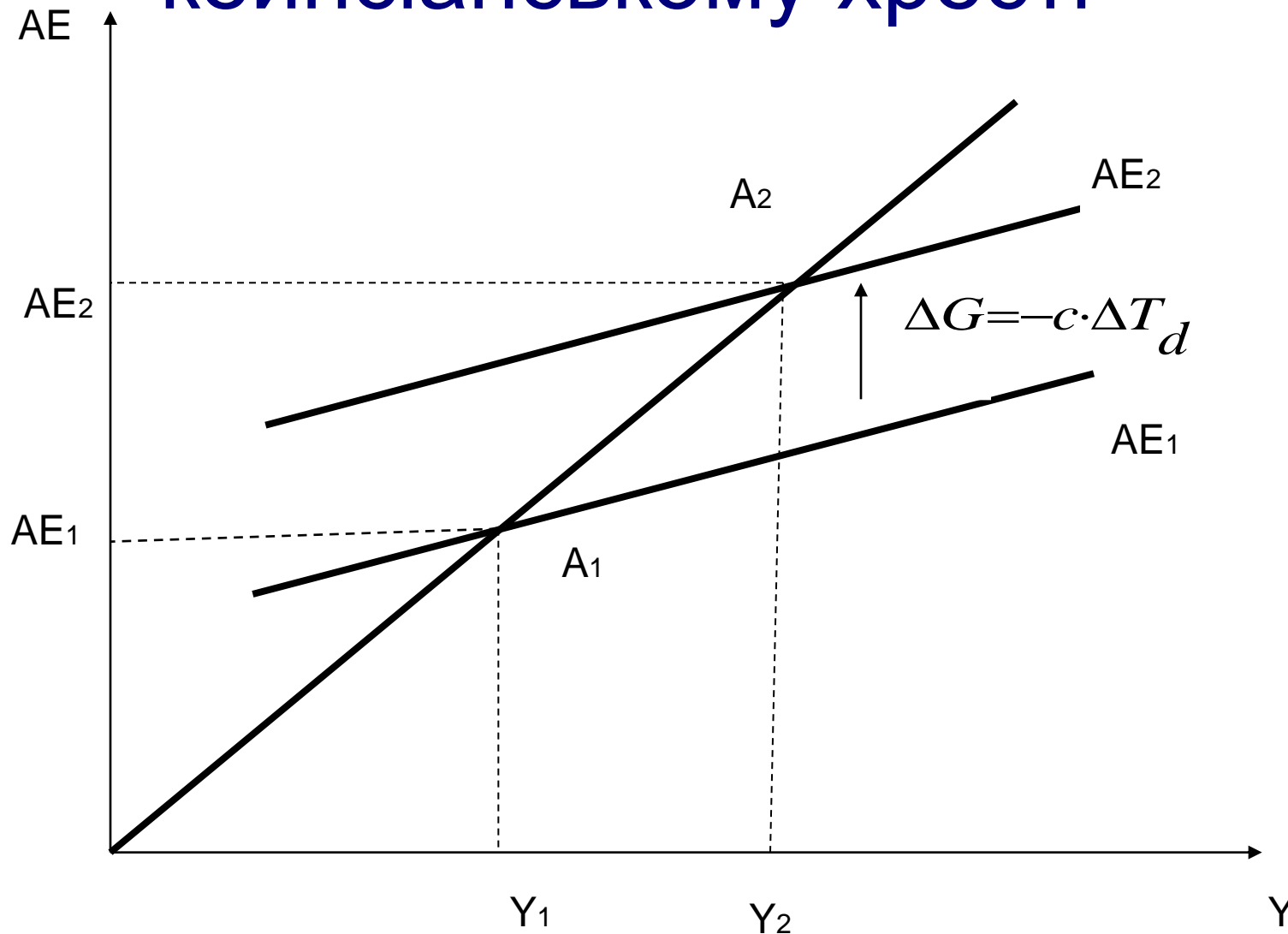
Мультиплікатор податків

становить:

$$\mu_t = \mu_e \cdot MPC = \frac{MPC}{MPS + MPC \cdot t}$$

Зменшення чистих податків у “кейнсіанському хресті”

Як видно з графіка, лінія сукупних витрат переміщується вгору на відстань, яка дорівнює приросту автономних витрат на споживання, а економічна рівновага - від точки A_1 в точку A_2 . При цьому приріст доходу перевищує приріст автономних витрат на споживання у зв'язку з виникненням додаткових витрат на споживання, індукційованих зростанням доходу.

Використовуючи наведені мультиплікатори, можна обчислити автономний вплив на дохід державних закупівель або чистих податків, які можуть змінюватися дискреційно, тобто за рахунок зміни податкових ставок або рівня трансфертів:

$$\Delta Y = \Delta G \cdot m_e ; \Delta Y = -\Delta T \cdot m_t$$

Між G і Y існує пряма залежність, а між T і Y - обернена.

Оскільки $m_e > m_t$ то це означає, що збільшення державних закупівель на грошову одиницю викликає більший приріст доходу, ніж зменшення чистих податків на грошову одиницю. З іншого боку, для досягнення цільового приросту доходу державні закупівлі потрібно збільшити меншу величину, ніж та, на яку слід зменшити x чисті податки.

Крім окремого застосування фіскальних засобів держава може застосовувати їх одночасно.

Тоді **зміна доходу** визначається за формулою:

$$\Delta Y = \Delta G \cdot m_e - \Delta T \cdot m_t$$

Підсумковий результат у цьому варіанті залежить від співвідношення між зміною G і T з урахуванням того, що мультиплікатор видатків є вищим від мультиплікатора податків. Але якщо державні закупівлі й чисті податки змінюються на умовах збалансованого бюджету, тобто коли $\pm \Delta G = \pm \Delta T$, то результатом такої політики буде певний приріст доходу.

Залежно від фази економічного циклу фіскальна політика може бути стимулюючою або стримуючою.

Стимулююча фіскальна політика

застосовується під час спаду, депресії та включає в себе такі варіанти:

- 1) Збільшення державних витрат.
- 2) Зменшення податків.
- 3) Відповідне співвідношення як першого, так і другого.

Результатом стимулюючої фіскальної політики є спрямування бюджету або до дефіциту, або до збільшення цього дефіциту.

Стримуюча фіскальна політика

застосовується під час інфляційного зростання і включає три наступні варіанти:

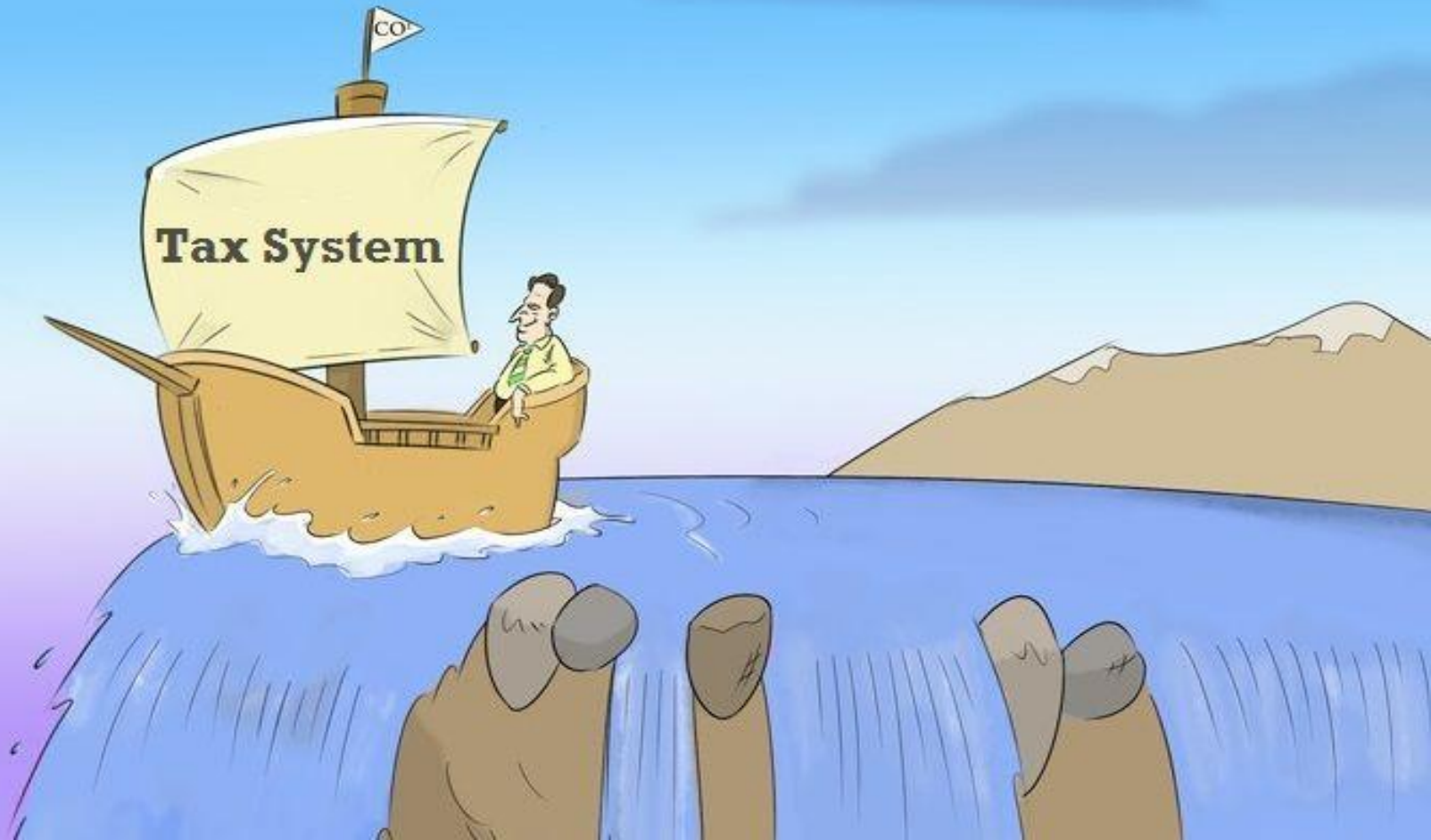
- 1)Скорочення державних витрат.
- 2)Підвищення податків.
- 3)Відповідне співвідношення першого і другого.

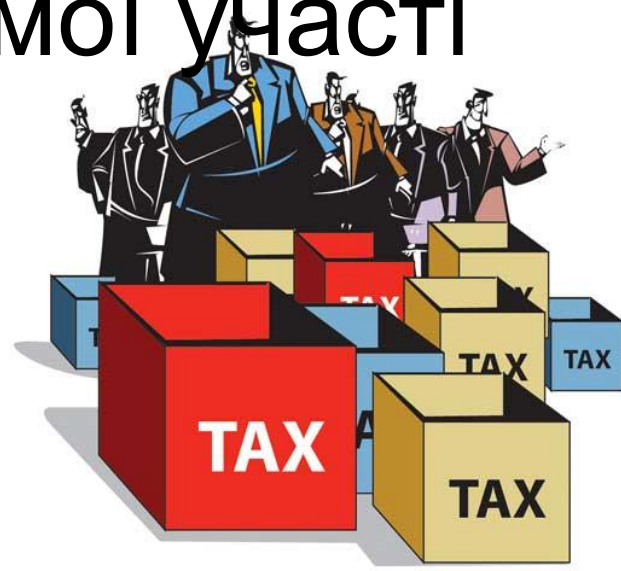

Таким чином, антициклічна спрямованість фіскальної політики припускає, що під час **спаду** бюджет зводиться з дефіцитом, а під час інфляційного **зростання** - з надлишком. Це означає, що реалізація фіскальної політики породжує два наслідки. З одного боку, дана політика є ефективним інструментом стабілізації економіки, усунення безробіття та стримання інфляції, а з іншого - вона може викликати бюджетний дефіцит і породжувати державну заборгованість та інфляцію.

2. Автоматична фінансова політика.

Недискреційна (автоматична) фіскальна політика, в основі якої лежить здатність фіскальних інструментів, що входять до складу чистих податків, змінюватися в автоматичному режимі, тобто без прямої участі держави.

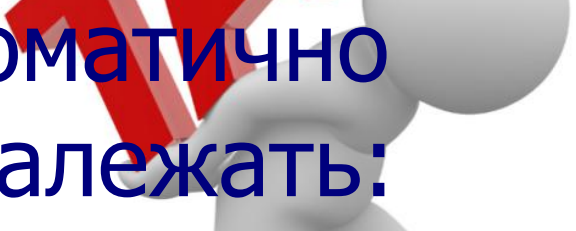

Вмонтований, або автоматичний, стабілізатор - це будь-який механізм національної економіки, що збільшує бюджетний дефіцит під час спаду та індукує надлишок у роки інфляції та не потребує додаткових заходів з боку державних інституцій. Автоматичні стабілізатори часто називають недискреційною фіскальною політикою.

Система автоматичних стабілізаторів включає:

- прогресивні ставки оподаткування
- страхування по безробіттю та інші соціальні виплати
- заощадження фірм та особисті заощадження
- програми допомоги сільському господарству.

До податків, які автоматично залежать від доходу, належать: податок з доходів фізичних осіб, податок на прибуток підприємств, податок на додану вартість, акцизний збір тощо. Зі зростанням ВВП усі ці податки забезпечують збільшення податкових надходжень до бюджету. І навпаки, якщо обсяг ВВП зменшується, податкові надходження до бюджету зменшуються.

Внесенням змін у цю систему держава впливає на ефективність автоматичних стабілізаторів. Отже, недискреційна (автоматична) фіскальна політика, змінюючи податки і трансферти, впливає на ефективність виконання ними стабілізаційної функції в економіці в автоматичному режимі.

Таким чином, вплив автоматичних стабілізаторів на економіку полягає в тому, що вони гальмують зростання ВВП у фазі піднесення та його зменшення у фазі спаду. Постає питання: як визначається ефект гальмування динаміки ВВП, що спричинюється дією автоматичних стабілізаторів?

Як будь-які автоматичні
вилучення з цього потоку
вони впливають на динаміку
ВВП через мультиплікатор
витрат.

Простий мультиплікатор видатків визначається за формулою:

$$\mu_e = \frac{1}{\text{MPS}} = \frac{1}{1 - \text{MPC}}$$

Простий мультиплікатор видатків враховує лише такий вид вилучень, як **заощадження**, складний мультиплікатор з урахуванням автоматичних **податкових вилучень становить:**

$$\mu_e = \frac{1}{MPS + MPC \cdot t}$$

З того що, **$MPS + MPC \cdot t > S$** витікає, що мультиплікатор видатків з урахуванням автоматичних податкових вилучень є меншим порівняно з простим мультиплікатором видатків.

Таким чином, контрциклічна дія вмонтованих стабілізаторів лише пом'якшує економічні коливання і зменшує мультиплікативний вплив податків та видатків держави на економіку, але не усуває їх.

Ефект гальмування динаміки ВВП,
викликаний автоматичними
стабілізаторами, можна визначити
таким чином:

$$\Delta Y = \overline{\Delta E} \left[\frac{1}{MPC} - \frac{1}{1 - MPC} \right]$$

-
- Автоматична залежність чистих податків від доходу – важливий чинник стабілізації економіки: зменшуючи податкові вилучення в період скорочення виробництва, вони збільшують їх у період його зростання.
 - У першому випадку це гальмує скорочення виробництва, у другому – стримує його зростання.
 - Величина цього гальмування залежить від впливу автоматичних чистих податків на мультиплікатор

$$t = \frac{\Delta T}{\Delta Y}$$

- Граничний коефіцієнт податків (t) показує на скільки грошових одиниць змінюється величина автоматичних податкових вилучень зі зміною доходу на одну грошову одиницю.

4. Фіскальна політика з
урахуванням пропозиції.
Крива Лаффера.

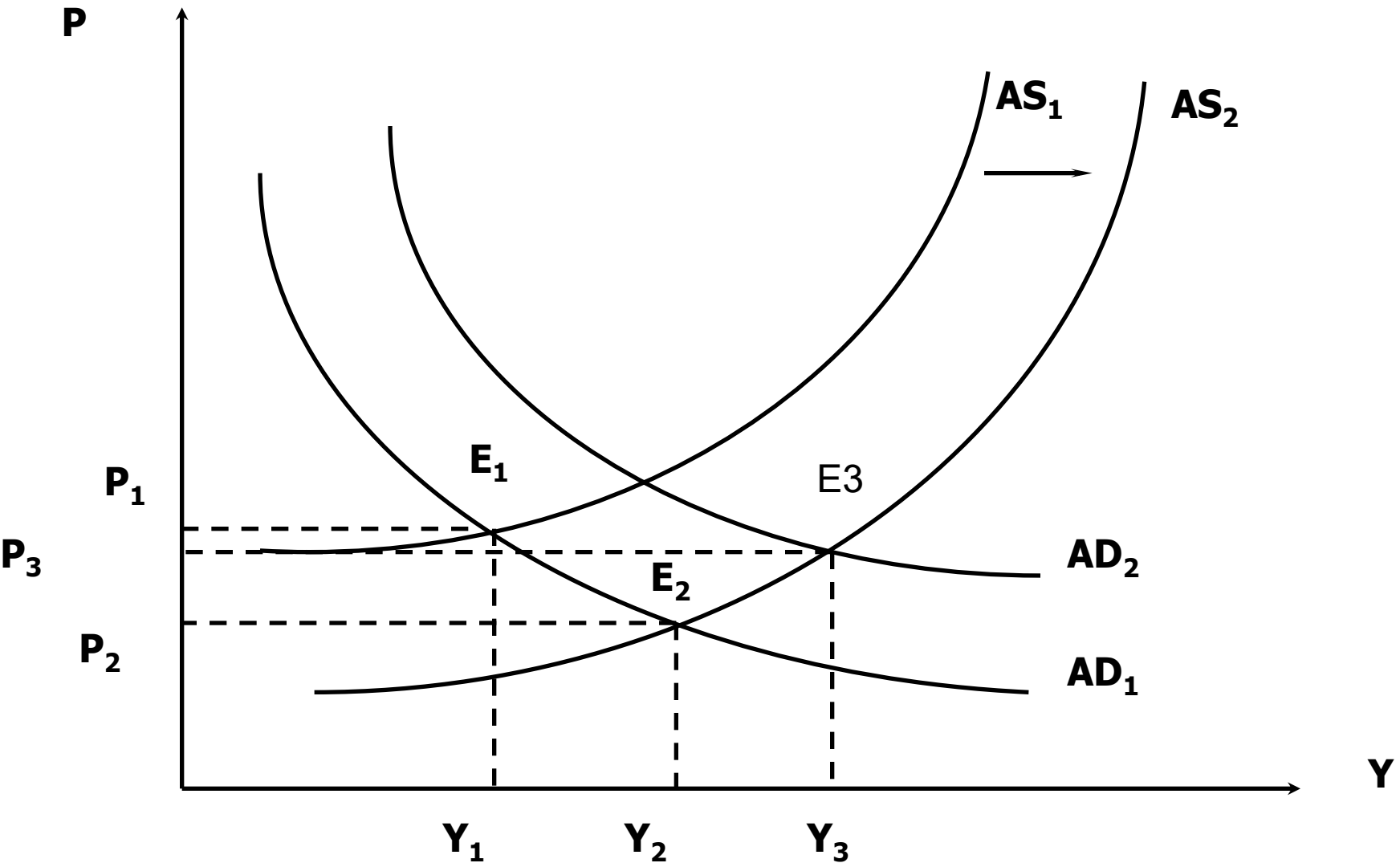

Інструментами фіскальної політики можна впливати й на сукупну пропозицію. Такий варіант фіскальної політики відстоюють прихильники **теорії економіки пропозиції**, в основі якої лежить необхідність зменшення рівня оподаткування.

Вплив скорочення податків на сукупну пропозицію:

- зниження особистих податків збільшує використовуваний дохід і посилює стимули до праці і підприємницької діяльності;
- зниження податків на прибутки підприємців, підвищення прибуткового інвестування;
- вплив фіскальної політики, пов'язаної зі зниженням податків на сукупну пропозицію, можна продемонструвати за допомогою моделі **AD - AS**;

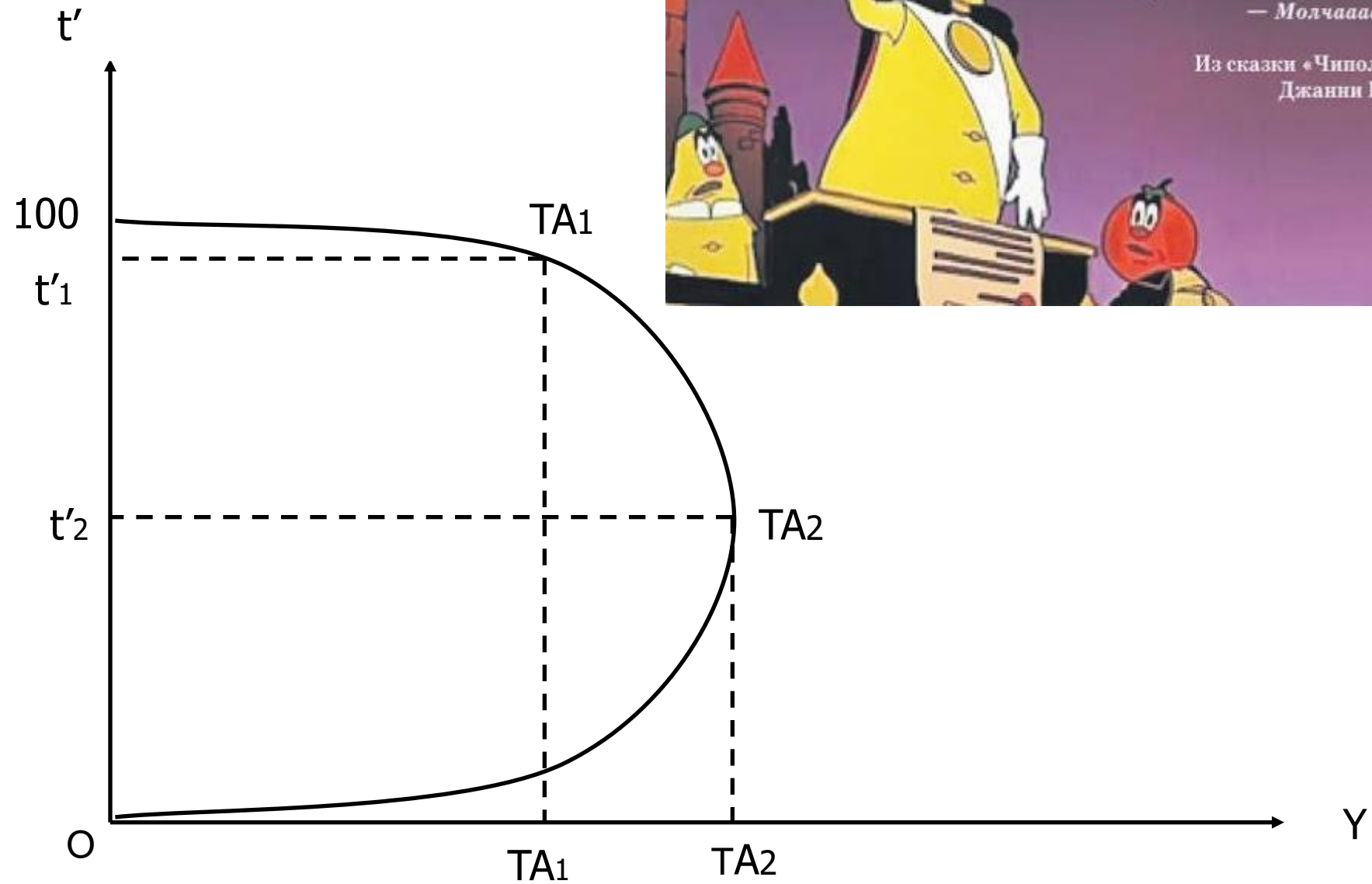
Вплив зміни податків на сукупну пропозицію:

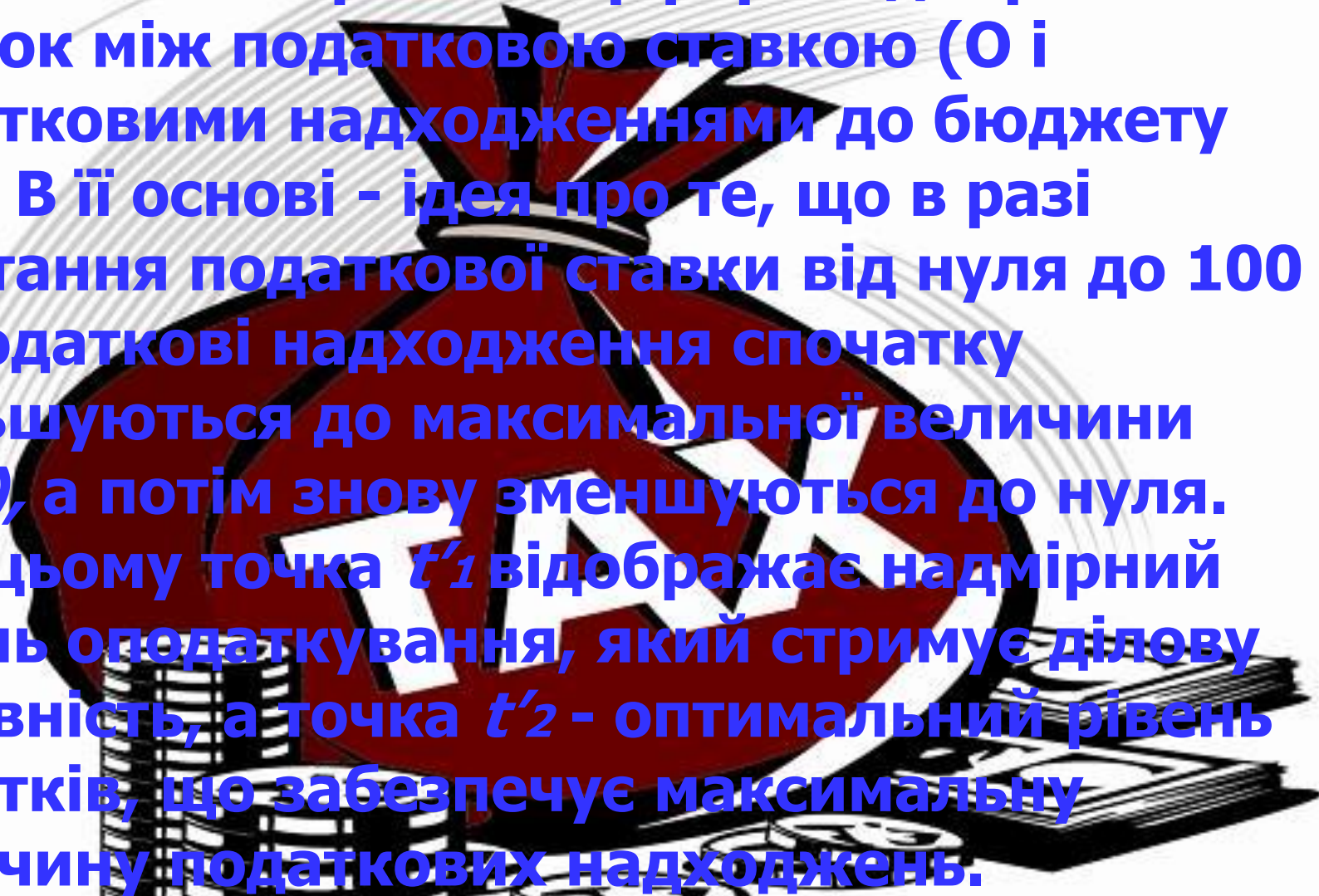

Вади низького оподаткування:

- По-перше, вплив податків на сукупну пропозицію розгортається протягом значного часу, тривалість якого важко передбачити.
- По-друге, зниження податків набагато відчутніше впливає на попит, аніж на пропозицію, і тому дефляційний ефект може бути несуттєвим.
- По-третє, зниження податків негайно породжує бюджетний дефіцит, що може перекрыслити всі позитивні наслідки.

Крива Лаффера:

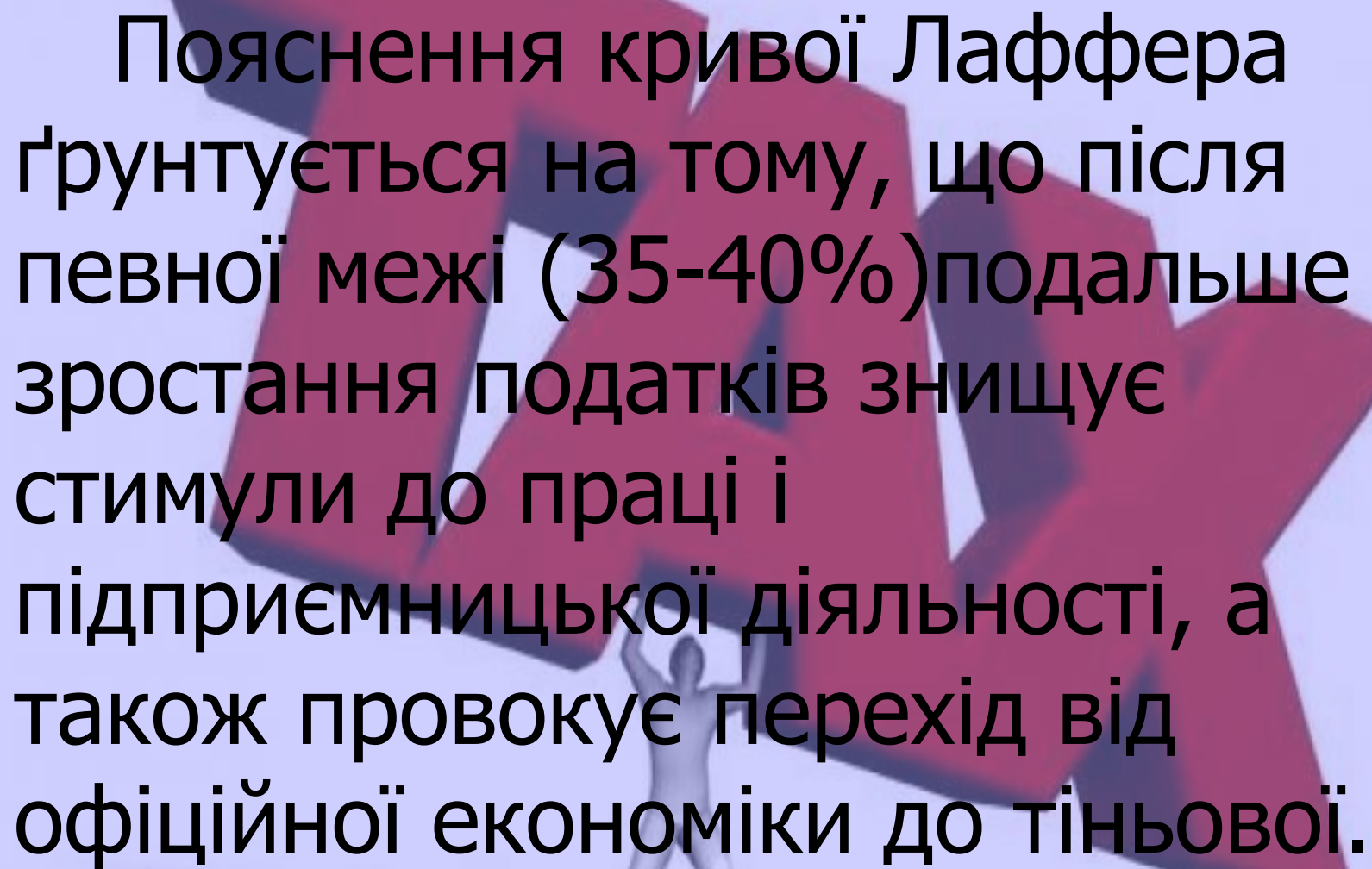

Як бачимо крива Лаффера відображає зв'язок між податковою ставкою (0 і податковими надходженнями до бюджету (TA). В її основі - ідея про те, що в разі зростання податкової ставки від нуля до 100% податкові надходження спочатку збільшуються до максимальної величини (TA_2), а потім знову зменшуються до нуля. При цьому точка t'_1 відображає надмірний рівень оподаткування, який стримує ділову активність, а точка t'_2 - оптимальний рівень податків, що забезпечує максимальну величину податкових надходжень.

Це означає, що зниження податків від надмірного до оптимального рівня забезпечує одночасно зростання виробництва і податкових надходжень, що виключає виникнення бюджетного дефіциту.

Пояснення кривої Лаффера ґрунтується на тому, що після певної межі (35-40%) подальше зростання податків знищує стимули до праці і підприємницької діяльності, а також провокує перехід від офіційної економіки до тіньової.